

นวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก๊จน” จังหวัดสุรินทร์

ลดาวลัย ปัญตะยัง¹, ชนกเนตร ชัยวิชา², อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์³¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์²คณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยกระดับปฏิบัติการแก๊จนระดับอำเภอให้ครอบคลุมคนจนเป้าหมายจากการวิเคราะห์ฐานทุนดำรงชีพในจังหวัดสุรินทร์ 2) พัฒนาโมเดลแก๊จน ด้วยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก๊จน” ระดับจังหวัดสุรินทร์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และ 3) พัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต และสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดสุรินทร์ ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา กลุ่มคนจนเป้าหมาย ได้แก่ ตำบลตาเมียง ตำบลบักได ตำบลจิกแดก และตำบลโคกกลาง อำเภอพนมดงรัก ตำบลตรวง อำเภอศรีณรงค์ และตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี

ผลการวิจัย พบว่า 1) ครัวเรือนยากจนได้รับการยกระดับทุนการดำรงชีพ ด้านทุนมนุษย์และทุนเศรษฐกิจ โดยอาศัยทุนทางธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ และทุนทางสังคมที่มีของชุมชน มีครัวเรือนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 682 ครัวเรือน ใน 6 ตำบล โดยกลุ่มวิสาหกิจเพาะพันธุ์ไม้หนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้น 2 กลุ่ม ในพื้นที่ตำบลตาเมียง และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผ่านเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เช่น ระบบน้ำโซล่าเซลล์ การใช้เทคโนโลยีการเพาะเมล็ดพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และเทคโนโลยีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ด้วยสารเคลือบเมล็ดที่ผสมบอระเพ็ดและน้ำส้มควันไม้ ซึ่งการจัดการเมล็ดพันธุ์ยกระดับรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20 จำนวน 21 ครัวเรือน 2) นวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก๊จน” ระดับจังหวัดสุรินทร์ ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ การพัฒนาทักษะอาชีพด้านการเพาะกล้าไม้ป่า สมุนไพร พืชผักสวนครัวและการใส่เชื้อเห็ดในกล้ายางนา สามารถยกระดับรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20 จำนวน 438 ครัวเรือน โดยครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น 13,200 บาทต่อปี และ 3) โครงการได้พัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิตและสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดสุรินทร์ โดยการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะพันธุ์ไม้หนองคันนา กลุ่มกล้าแก๊จนคนตาเมียง กลุ่มกล้าแก๊จนคนมีบุญ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความร่วมมือในระดับพื้นที่และส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ ทรัพยากร และการช่วยเหลือกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์และการฝึกอบรมทักษะในชุมชนและเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในพื้นที่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ชุมชนอย่างยั่งยืน ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการ เท่ากับ 5.70 โดยเกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การแก้ไขปัญหาความยากจน, การดำรงชีพอย่างยั่งยืน, ห่วงโซ่มูลค่าเพื่อคนจน, การยกระดับฐานะทางสังคม, จังหวัดสุรินทร์

INNOVATION OF VALUE CHAIN MANAGEMENT SYSTEM
“KLA KAE JON”, SURIN PROVINCELadawan Puntayoung¹, Chanoknet Chaiwicha², Ubonwan Suwannaputit³¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University,²Faculty of Agriculture and Agro-Industry, Surindra Rajabhat University³Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University

*Corresponding Author: E-mail: ladawan.young@gmail.com

ABSTRACT

This research aimed to (1) enhance the livelihood assets of poor households to improve production efficiency and nursery management, and to strengthen district-level poverty alleviation operations to comprehensively reach target poor households based on livelihood asset analysis in Surin Province; (2) develop a poverty alleviation operating model through the value chain management innovation “Kla Kae Jon” at the provincial level, appropriate to the capacities of target poor households and consistent with the local context; and (3) develop occupations and increase household income by integrating poor households into a pro-poor value chain and creating tangible opportunities for social mobility in Surin Province. The study was conducted under the Sustainable Livelihoods Framework using a research and development (R&D) methodology. The target areas include Ta Mieng, Bak Dai, Cheek Daek, and Khok Klang sub-districts in Phanom Dong Rak District, Truat sub-district in Si Narong District, and Mueang Bua sub-district in Chumphon Buri District.

The results showed that (1) poor households experienced improved livelihood assets, particularly in terms of human capital and economic capital, by utilizing existing natural, physical, and social capital within their communities. A total of 682 households from six sub-districts participated in the project. The Nongkhanna Plant Breeding Enterprise Group in Ta Mieng Sub-district, Phanom Dong Rak District, underwent continuous development, leading to the establishment of two additional community enterprise groups in the same area. Production efficiency was enhanced through the use of appropriate and simple technologies, such as solar-powered water systems, improved seed germination techniques, and seed storage technologies using seed coatings mixed with *Tinospora crispa* (boraphet) and wood vinegar. These seed management practices resulted in a 20% increase in income among 21 households. (2) The provincial-level “Kla Kae Jon” value chain management innovation demonstrated that occupational skill development in forest tree nurseries, medicinal plants, household vegetables, and mushroom inoculation in Yang Na

(*Dipterocarpus alatus*) seedlings led to a 20% increase in income among 438 households, with an average annual income increase of 13,200 THB per household. (3) The project successfully developed occupations and increased household income by integrating poor households into a pro-poor value chain and creating concrete opportunities for social mobility. The establishment of community enterprises—namely the Nongkhanna Plant Breeding Enterprise Group, the Kla Kae Jon Kon Ta Mieng Group, and the Kla Kae Jon Kon Mee Bun Group—served as important mechanisms for strengthening local cooperation, promoting self-reliance, and supporting knowledge sharing, resource exchange, and mutual assistance. In addition, the development of community learning networks, organic agriculture learning centers, skills training, and linkages with local entrepreneurs contributed to sustainable community economic development. The project achieved a Social Return on Investment (SROI) value of 5.70, reflecting positive and sustainable impacts in economic, social, and environmental dimensions.

Keywords: Poverty Alleviation, Sustainable Livelihoods, Pro-poor Value Chain, Social Mobility, Surin Province

บทนำ

โครงการวิจัยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก่น” จังหวัดสุรินทร์ เป็นหนึ่งในสี่โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ด้วยวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินโครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการเชิงระบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ จังหวัดสุรินทร์ได้รับการประกาศให้เป็น “จังหวัดนาร่องเกษตรอินทรีย์ของประเทศ” ตามมติคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นฐานนโยบายสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินโครงการและมาตรการสนับสนุนด้านเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาจังหวัด โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย ลดปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนสถานการณ์เชิงพื้นที่พบว่า คราวเรือนยากจนจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในมิติของรายได้ที่มั่นคง การยกระดับศักยภาพการผลิต และการเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเป็นธรรม ช่องว่างสำคัญประการหนึ่งคือ การขาดโมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เชื่อมโยงทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนเข้ากับห่วงโซ่มูลค่าอย่างเป็นระบบ นโยบายเกษตรอินทรีย์ในระดับมหภาค มักมุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตหรือการรับรองมาตรฐานเป็นรายกิจกรรม แต่ยังขาดกลไกเชิงโครงสร้างที่ช่วยให้ครัวเรือนยากจนสามารถมีบทบาทในห่วงโซ่มูลค่าตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ส่งผลให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านทุนมนุษย์ ทุนทางเศรษฐกิจ และอำนาจต่อรองทางตลาด

นอกจากนี้ ยังพบช่องว่างในด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรป่าไม้และพันธุ์พืชท้องถิ่น แต่ยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเพาะชำกล้าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ รวมถึงการเชื่อมโยงผลผลิตเข้าสู่ตลาดอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ศักยภาพเชิงพื้นที่ยังไม่ถูกนำมาใช้เป็นกลไกในการยกระดับรายได้และฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนอย่างเต็มที่

จากช่องว่างดังกล่าว จึงมีการพัฒนาโครงการวิจัยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก่น” จังหวัดสุรินทร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อออกแบบโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนที่ยึดครัวเรือนยากจนเป็นศูนย์กลาง ภายใต้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) โดยเน้นบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างห่วงโซ่มูลค่าใหม่ที่เข้มแข็งในภาคการเกษตรอินทรีย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มคุณภาพชีวิตและรายได้ให้แก่ครัวเรือนยากจน โดยเฉพาะการเพาะชำกล้าไม้ท้องถิ่นในบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การเพาะชำกล้าไม้ในพื้นที่นี้มีเป้าหมายเพื่อผลิตพืชท้องถิ่นที่มีคุณภาพ เน้นการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาเทคนิคและกระบวนการเพาะชำที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น การเลือกเมล็ดพันธุ์จากต้นแม่ที่แข็งแรง การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดินและวัสดุปลูกที่เหมาะสม การดูแลกล้าไม้ให้เจริญเติบโตได้ดี การจัดการระบบน้ำ และการเพิ่มมูลค่าจากกล้าไม้เศรษฐกิจ การดำเนินการเหล่านี้ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต แต่ยังสร้างโอกาสในการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองให้

กับครัวเรือนยากจนในพื้นที่

นอกจากนี้ การพัฒนาและส่งเสริมการเพาะชำกล้าไม้ท้องถิ่นยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์พืชและระบบนิเวศในท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่น และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน โครงการนี้ยังเน้นการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้และให้คำปรึกษา เพื่อยกระดับความรู้และทักษะของเกษตรกรในท้องถิ่นสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่มีความยั่งยืนและสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนในระยะยาว การส่งเสริมการตลาดจะช่วยให้ชุมชนมีความเข้าใจและสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยกระดับปฏิบัติการแก้จนระดับอำเภอให้ครอบคลุมคนจนเป้าหมายจากการวิเคราะห์ฐานทุนดำรงชีพในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) ด้วยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้จน” ระดับจังหวัดสุรินทร์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่
3. เพื่อพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต (Pro-poor Value Chain) และสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนยากจน ในพื้นที่นาร่องของจังหวัดสุรินทร์ ครอบคลุม 6 ตำบล ใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพนมดงรัก (ตำบลตาเมียง ตำบลบักได ตำบลจิกแดก และตำบลโคกกลาง) อำเภอศรีณรงค์ (ตำบลตรวจ) และอำเภอชุมพลบุรี (ตำบลเมืองบัว) โดยเลือกพื้นที่จากการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดสุรินทร์ (PPPConnex) ปี 2563-2565 (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2565) คณะผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์ประกอบการพิจารณาเลือกอำเภอนาร่อง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยประกอบการพิจารณาเลือกอำเภอนาร่อง

ปัจจัยประกอบการพิจารณา	อำเภอเป้าหมาย		
	พนมดงรัก	ศรีณรงค์	ชุมพลบุรี
1. ความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการแก้จนในพื้นที่	✓		✓
2. การชี้เป้าจากศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.)		✓	

3. ความสนใจ และความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาความยากจนของหน่วยงานภาคในพื้นที่	✓	✓	✓
4. ศักยภาพของทรัพยากรท้องถิ่น	✓	✓	✓
5. ความเข้มแข็งของกลไกสนับสนุนภาคประชาสังคม ภาครัฐกิจ ภาควิชาการในพื้นที่	✓	✓	✓
6. ขนาดของพื้นที่ (ไม่ใหญ่จนเกินไป) จำนวนประชากร และครัวเรือนเป้าหมายมีความเหมาะสม	✓	✓	
7. ปัจจัยเอื้อ/สนับสนุนอื่น ๆ - อำเภอดันแบบการจัดการสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต		✓	

ที่มา: ผู้วิจัย

ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการมีจำนวนทั้งสิ้น 682 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนจากระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดสุรินทร์ (Practical Poverty Provincial Connex: PPPConnex) (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2565) โดยการคัดเลือกครัวเรือนเข้าร่วมโครงการแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มุ่งเน้นครัวเรือนยากจนจำแนกตามความมั่นคงของทุนการดำรงชีพ 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม ในกลุ่มที่ 2 (อยู่ยาก/พึ่งพา) และกลุ่มที่ 3 (พออยู่ได้/พอเพียง) ตามเกณฑ์การจำแนกของระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด ในช่วงปี พ.ศ. 2563–2565 และใช้กระบวนการพิจารณาอย่างมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และครูในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับครัวเรือนที่มีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ผ่านนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้งาน” จังหวัดสุรินทร์ โดยเน้นการยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ครอบคลุมการพัฒนาทักษะอาชีพ การเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะปลูก การเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่า (Pro-poor Value Chain) การยกระดับรายได้ และการสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคมในบริบทพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยดำเนินการในช่วงระหว่างวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2566 ถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2567

นิยามศัพท์เฉพาะ

ครัวเรือนยากจน หมายถึง ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพและถูกจำแนกตามระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดสุรินทร์ (Practical Poverty Provincial Connex: PPPConnex) ทุนการดำรงชีพ (Livelihood Capital) หมายถึง ทรัพยากรและศักยภาพของครัวเรือนที่ใช้ในการ

ดำรงชีวิตและสร้างรายได้ ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพออย่างยั่งยืน

การดำรงชีพออย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) หมายถึง กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพครัวเรือน โดยมุ่งเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ลดความเปราะบาง และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ห่วงโซ่มูลค่าเพื่อคนจน (Pro-poor Value Chain) หมายถึง การพัฒนาห่วงโซ่มูลค่าที่เปิดโอกาสให้ครัวเรือนยากจนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์โดยตรงในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตและการตลาด เพื่อยกระดับรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ

การยกระดับรายได้ หมายถึง การเพิ่มรายได้ของครัวเรือนยากจนจากการพัฒนาอาชีพ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการเชื่อมโยงเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าอย่างเป็นระบบ

การยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนไปสู่ระดับที่ดีขึ้น ผ่านการมีรายได้ที่มั่นคง การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงโอกาสทางสังคม

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก่ง” จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างตรงจุด ครอบคลุม และยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับศักยภาพของคนจน ทุนการดำรงชีพของครัวเรือน และกลไกความร่วมมือของภาคีในระดับพื้นที่ หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

แนวคิดการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการและการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างแม่นยำ เป็นกรอบสำคัญที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนโดยคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อจำแนกกลุ่มเป้าหมายและออกแบบมาตรการช่วยเหลือให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละครัวเรือน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายการจัดความยากจนแบบตรงจุด ลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศ ซึ่งเน้นการบูรณาการข้อมูลความรู้ และการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในระดับพื้นที่ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565) ซึ่งงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ของประเทศไทยได้เน้นบทบาทในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายและการปฏิบัติการในระดับพื้นที่ โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้จริงและเสริมพลังให้กับกลไกท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ (กิตติ สัจจาวัฒนา, 2562)

แนวคิดการดำรงชีพออย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนในมิติที่หลากหลาย ทั้งทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ และทุนกายภาพ เพื่อทำความเข้าใจศักยภาพ ความเปราะบาง และโอกาสในการพัฒนา แนวคิดนี้เน้นการเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองของคนจนผ่านการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเหมาะสมและยั่งยืน (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2566) การพึ่งตนเองของคนจนมิได้หมายถึงเพียงการเพิ่มรายได้ แต่รวมถึงการมีความมั่นคงในชีวิต การเข้าถึงทรัพยากร การมีเครือข่ายทางสังคม และความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงในระยะยาว ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการหลุดพ้นจากความยากจนอย่าง

ยั่งยืน

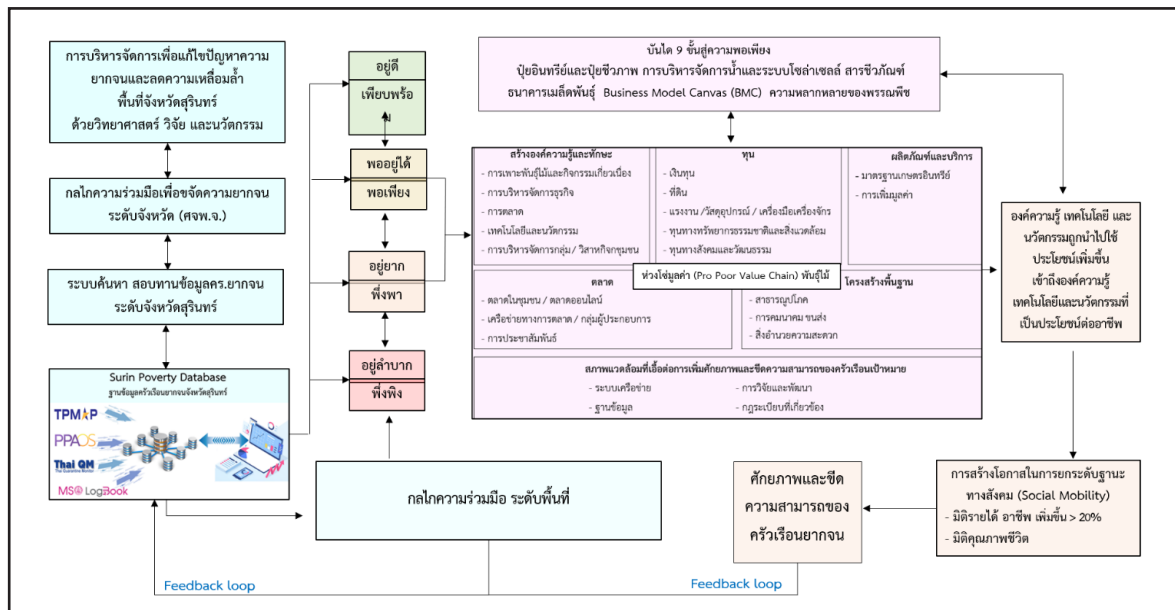
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบคิดสำคัญในการพัฒนาคนและชุมชน โดยเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมทั้งอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้หลักการนี้ช่วยให้ครัวเรือนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำรงชีพ ลดความเสี่ยง และค่อย ๆ พัฒนาจากการพึ่งพาตนเองในระดับครัวเรือนไปสู่การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550; ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2545) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการแก่จันตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความ เป็นเจ้าของและสร้างความยั่งยืนในการพัฒนา (ศิวัช ศรีโกคางกุล และยุทธศาสตร์ ห่อแก้ว, 2553)

แนวคิดการพัฒนาห่วงโซ่มูลค่าเพื่อคนจน (Pro-poor Value Chain) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ เน้นการนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของคนจนมาใช้ในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน สร้างมูลค่าเพิ่มในห่วงโซ่การผลิต การจัดการ และการตลาด (ลดาวลัย ปัญตะยัง และคณะ, 2567) งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาโมเดลแก่จันที่เชื่อมโยง นวัตกรรม ระบบบริหารจัดการ และกลไกความร่วมมือของภาคีในระดับพื้นที่ สามารถยกระดับรายได้และ สร้างโอกาสในการขยับสถานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม (UNIDO, 2011; นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย และคณะ, 2565; นิสานถ แก้ววินัด และคณะ, 2565)

แนวคิดบทบาทของภาคี เครือข่าย และกลไกสนับสนุนในระดับพื้นที่ การจัดการความยากจนอย่าง ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของภาคีหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาและชุมชน ทีมพี่เลี้ยงและกลไกสนับสนุนในระดับพื้นที่ มีบทบาทสำคัญ ในการประสาน งาน ถ่ายทอดความรู้ และติดตามการพัฒนาครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง (ประอรรัตน์ รอดบำรุงโชติสิน และธนธสา โรจนตระกูล, 2566) การขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจนบนฐานพลัง ความรู้และพลังภาคี ยังช่วยเสริมความเข้มแข็งของระบบบริหารจัดการในระดับพื้นที่และเชื่อมโยงนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2566; ศศิวิมล คำเมือง, 2567)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ผ่านนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่ มูลค่า “กล้าแก่จัน” จังหวัดสุรินทร์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ และการเชื่อมโยงครัวเรือน ยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต (Pro-poor Value Chain) กรอบการวิจัยเชื่อมโยงการดำเนินงานกับแพลตฟอร์ม ขจัดการความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับจังหวัด โดยบูรณาการฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางของ จังหวัด (Thai People Map) เพื่อใช้ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ติดตามผลการช่วยเหลือ และพัฒนาระบบ ป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Loop) อย่างต่อเนื่อง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อสร้างและปรับปรุงโมเดลแก้จนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และศักยภาพของคนจนในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยกระดับปฏิบัติการแก้จนระดับอำเภอให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายจากการวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพในจังหวัดสุรินทร์ โดยดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

1.1 การทำความเข้าใจปัญหา (Empathize) ด้วยการวิเคราะห์บริบทการเพาะกล้าไม้ในพื้นที่ผ่านการศึกษาห่วงโซ่อุปทานและห่วงโซ่มูลค่า (Supply Chain and Value Chain) เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างการผลิต ต้นทุน กระบวนการจัดการ และจุดอ่อนของระบบ ควบคู่กับการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 ด้านของครัวเรือนยากจนตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework: SLF) เพื่อจำแนกระดับศักยภาพและข้อจำกัดของครัวเรือนยากจนในแต่ละมิติ โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายหน่วยงานด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และครูในพื้นที่

1.2 การกำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก พร้อมจัดทำข้อมูลฐาน (Baseline) และกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินระดับการพึ่งตนเองและการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ของครัวเรือนยากจน

2. การพัฒนาโมเดลแก้จนเชิงปฏิบัติการ (Operating Model) ด้วยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้จน” ระดับจังหวัดสุรินทร์ที่สอดคล้องกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและบริบทพื้นที่ โดยดำเนินการ ดังนี้

2.1 การระดมความคิด (Ideate) โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการระดมความคิดร่วมกับภาคีเครือข่าย มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการประชุม และการสะท้อนมุมมองของภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าแบบมุ่งเป้าคนจน (Pro-poor Value Chain)

2.2 การสร้างต้นแบบ (Prototype) ด้วยการพัฒนาด้านแบบนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก๊จน” พร้อมจัดทำผังรูปแบบธุรกิจ (Business Model Canvas: BMC) โดยวิเคราะห์ข้อมูลความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมหลัก ทรัพยากร ช่องทางการสร้างคุณค่า และศักยภาพของครัวเรือนยากจน เพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน (Operating Model) ที่สอดคล้องกับศักยภาพของครัวเรือนยากจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทจังหวัดสุรินทร์

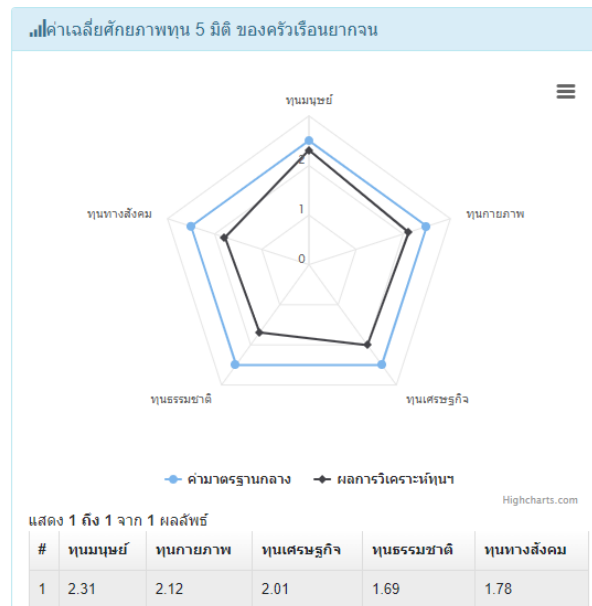
3. การพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ของครัวเรือนยากจนให้สามารถเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต (Pro-poor Value Chain) และสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การทดลองใช้ (Test) โดยนำต้นแบบนวัตกรรมไปทดลองใช้ในพื้นที่จริง ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการและการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ รวมจำนวน 19 ขึ้น แก่ครัวเรือนเป้าหมาย เพื่อยกระดับทักษะการผลิตและรายได้ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพ ผ่านตัวชี้วัดอัตราการลดต้นทุนการผลิตโดยใช้การบันทึกต้นทุนผลผลิต และวัดประสิทธิผล ผ่านตัวชี้วัดอัตราการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนแบบสำรวจข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับความพึงพอใจของชุมชน และความสามารถในการพึ่งพาตนเองผ่านเวทีสะท้อนผล

3.2 การประเมินผลและปรับปรุง (Feedback) ด้านการพึ่งตนเอง รายได้ และการขยับสถานะทางสังคม (Social Mobility) พร้อมถอดบทเรียนเพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงโมเดลและปฏิบัติการแก๊จนระดับอำเภอให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติของครัวเรือนยากจน พร้อมถอดบทเรียนเชิงกระบวนการ การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) คำนวณจากอัตราส่วนระหว่างมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิหลังหักลบต้นทุนและผลกระทบกรณีฐานกับมูลค่าการลงทุนทั้งหมด โดยใช้การคิดลดมูลค่าเงินตามระยะเวลา เพื่อสะท้อนความคุ้มค่าของโครงการในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

1. ผลการยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยกระดับปฏิบัติการแก๊จนระดับอำเภอให้ครอบคลุมคนจนเป้าหมาย จากการวิเคราะห์ฐานทุนดำรงชีพในพื้นที่ 3 อำเภอในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ อำเภอพนมดงรัก อำเภอศรีณรงค์ และอำเภอชุมพลบุรี

ภาพที่ 2 ค่าเฉลี่ยศักยภาพทุน 5 มิติ ของครัวเรือนยากจนจังหวัดสุรินทร์ ในพื้นที่อำเภอพนมดงรัก
อำเภอศรีณรงค์ และอำเภอชุมพลบุรี
ที่มา: หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (2565)

การดำเนินงานวิจัยได้มีการนำครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 682 ครัวเรือน จาก 6 ตำบลในพื้นที่ 3 อำเภอ ในจังหวัดสุรินทร์มาวิเคราะห์ ได้แก่ ตำบลตาเมียง ตำบลจิกแตก ตำบลบักได ตำบลโคกกลาง อำเภอพนมดงรัก ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี และตำบลตรว อำเภอศรีณรงค์ พบปัญหาที่สำคัญของครัวเรือนทั้งหมดโดยภาพรวม จากการประเมินตัวชี้วัดทุนการดำรงชีพในแต่ละด้านและสรุปจากคะแนนเต็ม 4 พบว่า ทุนมนุษย์ (2.31) ส่วนใหญ่มีการขาดความต่อเนื่องทางการศึกษาและการสนับสนุนทางสังคม ครัวเรือนยากจนสามารถอ่านออกและเขียนได้ แต่ไม่ได้จบการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นฐานและปัญหาทางสังคมมักเป็นครัวเรือนแหล่งกลางที่ผู้สูงอายุต้องเลี้ยงดูหลานเนื่องจากพ่อแม่ต้องไปรับจ้างทำงานที่อื่น ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพเรื้อรัง ทุนกายภาพ (2.12) ของครัวเรือนยากจนพบว่า มีสภาพที่อยู่อาศัยที่แข็งแรงพอประมาณ แต่ยังมีบางครัวเรือนที่มีสภาพทรุดโทรม ด้านทุนทางเศรษฐกิจ (2.01) ครัวเรือนยากจนประสบปัญหาหนี้สิน รายได้เฉลี่ยต่ำ และไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มการเงินและไม่มีเงินออม ทุนธรรมชาติซึ่งมีคะแนนต่ำสุด (1.69) ถึงแม้ว่าในพื้นที่ชุมชนจะมีป่าชุมชน และแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ครัวเรือนยากจนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ เนื่องจากต้องไปทำงานรับจ้างเพื่อหารายได้รายวัน สำหรับทุนทางสังคม (1.78) ครัวเรือนยากจนไม่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายชุมชนมากนัก เนื่องจากการไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมทางสังคมและการขาดการเชื่อมโยงกับผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จากการวิเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การวางแผนพัฒนาครัวเรือนยากจนโดยมุ่งเน้นการสร้างอาชีพเสริมจากฐานทุนธรรมชาติและทุนมนุษย์ ด้านทักษะอาชีพเกษตรและภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่อาศัยการเรียนรู้จากทุนทางสังคมในชุมชน

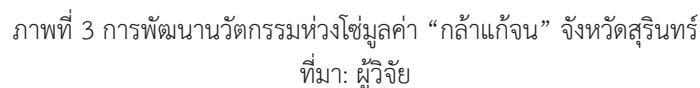
ผลการดำเนินงานวิจัยสามารถยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนเศรษฐกิจ ควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากทุนในชุมชน ได้แก่ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนสังคมเป็นฐานในการพัฒนาอาชีพและการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วมโครงการได้รับการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ด้านการผลิตและการจัดการเพาะพันธุ์ไม้ซึ่ง

เป็นทุนทรัพยากรสำคัญของพื้นที่ มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะพันธุ์ไม้หนองคันทนา ตำบลตาเมียง อำเภอมดรัก และวิสาหกิจชุมชนเพิ่มเติมอีก 2 กลุ่ม ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดความรู้ การรวมกลุ่มการผลิต และการจัดการด้านการตลาดในระดับชุมชน

นอกจากนี้ โครงการได้นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเข้าถึงได้มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น ระบบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ เทคโนโลยีการเติมเชื้อเห็ดในกล้ายางนา และเทคโนโลยีการเคลือบเมล็ดพันธุ์โดยใช้สารจากบอระเพ็ดและน้ำส้มควันไม้ ซึ่งสามารถเพิ่มอัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์ได้ถึงร้อยละ 100 ลดการแพร่ระบาดของโรคพืช และยืดอายุการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ส่งผลให้ครัวเรือนลดความเสี่ยงและต้นทุนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับปฏิบัติการแก้จนในระดับอำเภอ จากการดำเนินงานเชิงกิจกรรมรายโครงการไปสู่การดำเนินงานเชิงระบบ โดยใช้งานข้อมูลฐานทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนเป็นฐานในการวางแผน คัดเลือก และจัดลำดับความสำคัญของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้การช่วยเหลือมีความแม่นยำ ครอบคลุม และตอบสนองต่อศักยภาพและข้อจำกัดของครัวเรือนแต่ละกลุ่ม ได้ดียิ่งขึ้น อำเภอจึงทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และสถาบันการศึกษา นำไปสู่รูปธรรมของ “อำเภอแก้จน” ในพื้นที่นาร่อง

2. ผลการพัฒนาโมเดลการแก้ปัญหาความยากจน (Operating Model) ด้วยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้จน” ระดับจังหวัดสุรินทร์ ที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า โมเดลดังกล่าวถูกออกแบบให้ครัวเรือนยากจนมีส่วนร่วมในทุกช่วงของห่วงโซ่มูลค่า ตั้งแต่การผลิต การรวมกลุ่ม การเพิ่มมูลค่า ไปจนถึงการเชื่อมโยงตลาด การพัฒนาต้นแบบ (Prototype) ของโมเดล “กล้าแก้จน” ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ครอบคลุมการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการเกษตร การจัดหาแหล่งทุนสนับสนุน การจัดหาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมถึงการวิเคราะห์ตลาดและการเตรียมโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการผลิต (2) กระบวนการ (Process) แบ่งออกเป็นกระบวนการก่อนการผลิต การผลิต และหลังการผลิต ซึ่งเน้นการวางแผนการผลิต การเพาะพันธุ์ การดูแลรักษา การเพิ่มมูลค่าผลผลิต การจัดการสินค้า และการตลาดผ่านช่องทางทั้งออฟไลน์และออนไลน์ (3) ผลลัพธ์ (Output) มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ผ่านการเสริมสร้างเครือข่าย ความร่วมมือ และความเข้มแข็งของชุมชนควบคู่กับการเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สามารถใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลสู่พื้นที่อื่นในอนาคต ดังภาพที่ 3

ในชั้นปลายน้ำ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการรวบรวมผลผลิต การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ การตั้งราคา และการเชื่อมโยงตลาด ทั้งในระดับท้องถิ่นและภายนอกพื้นที่ ครุว์เรือนยาจนจึงสามารถเข้าถึงช่องทางการจำหน่ายที่มั่นคง ลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า โมเดล “กล้าแก๊จน” ช่วยให้ครุว์เรือนยาจนมีบทบาทอย่างต่อเนื่องตลอดห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การผลิต การเพิ่มมูลค่า ไปจนถึงการเชื่อมโยง

ตลาด อันเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาแบบห่วงโซ่มูลค่าเพื่อคนจนที่นำไปสู่การเพิ่มรายได้และการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนสามารถเพิ่มรายได้และลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน

เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ครัวเรือนยากจนสามารถยกระดับรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 จำนวน 438 ครัวเรือน โดยมีรายได้เพิ่มขึ้น 13,200 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี จากรายได้เดิมก่อนเข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 66,000 บาทต่อปี หลังเข้าร่วมโครงการชาวบ้านมีรายได้ 79,200 บาทต่อปี ขณะที่ครัวเรือนอีก 244 ครัวเรือน แม้ยังไม่เพิ่มรายได้ในเชิงตัวเงินอย่างชัดเจน แต่สามารถลดต้นทุนการผลิตเพิ่มทักษะอาชีพ และเสริมความมั่นคงด้านการดำรงชีพจากการใช้ทรัพยากรในชุมชน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนถึงการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนในหลายมิติ ได้แก่ การมีบทบาทในฐานะสมาชิกกลุ่มและวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนการเข้าถึงเครือข่ายทางสังคมและโอกาสทางเศรษฐกิจที่กว้างขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนสามารถขยับสถานะจาก “ผู้รับความช่วยเหลือ” ไปสู่ “ผู้มีบทบาทในระบบเศรษฐกิจชุมชน” อย่างเป็นรูปธรรม ในภาพรวม โครงการมีผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เท่ากับ 5.70 โดยใช้ตัวแปรตัวแทน (Proxy Variables) ที่สะท้อนผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยข้อมูลรายได้ที่เพิ่มขึ้นและต้นทุนที่ลดลงของครัวเรือนยากจน มูลค่าการลดการพึ่งพาสวัสดิการรัฐ การเสริมสร้างศักยภาพและเครือข่ายชุมชน รวมถึงมูลค่าการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

การยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนภายใต้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (SLF) สามารถยกระดับศักยภาพของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเสริมสร้างทุนมนุษย์ผ่านการฝึกอบรม การพัฒนาทักษะด้านการเพาะกล้าไม้ และการจัดการทรัพยากร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิด SLF ที่มุ่งเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การอบรมครัวเรือนยากจนให้มีความรู้และทักษะด้านการผลิตและการจัดการทรัพยากรในโครงการ “กล้าแก่นจันทน์” จังหวัดสุรินทร์ สอดคล้องกับการศึกษาของหลี่ ชิงหง และคณะ (2567) ที่พบว่า การเพิ่มทักษะและการศึกษาของเกษตรกรในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยนโยบายของจีนให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมและการสนับสนุนโดยตรงจากภาครัฐเพื่อเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวของเกษตรกร นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานศึกษาของประอรรัตน์ รอดบำรุงโชติสิน และธนัสสา โรจนตระกูล (2566) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของทีมพี่เลี้ยงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครัวเรือนยากจนผ่านการให้คำแนะนำและการพัฒนาทักษะ อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยนี้มีความแตกต่างในเชิงกลไกการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรชุมชน มากกว่าการพึ่งพาการติดตามรายครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนการพัฒนาเชิงโครงสร้างของชุมชนในระยะยาว

การพัฒนานวัตกรรมจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก่นจันทน์” เพื่อการจัดการทรัพยากรและเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก่นจันทน์”

เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเข้ากับการสร้างรายได้ของครัวเรือนยากจน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การเพาะกล้าไม้ การจัดการเมล็ดพันธุ์ และระบบสนับสนุนการผลิต ช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายการลดความยากจนของประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาศักยภาพชุมชนผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะ และการสนับสนุนจากภาครัฐ (หลี่ ชิงหง และคณะ, 2565) โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม บริบทการดำเนินงานในประเทศไทยมีความแตกต่างจากจีนในด้านระดับการควบคุมและการบริหารจัดการของรัฐ ซึ่งในกรณีของจังหวัดสุรินทร์ การขับเคลื่อนโมเดล “กล้าแก้งาน” อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายภาคีในพื้นที่เป็นหลัก ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของนิลวดี พรหมพักพิง และคณะ (2562) ที่เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและการรักษาสสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า โมเดล “กล้าแก้งาน” มิได้มุ่งเน้นเพียงการเพิ่มรายได้ แต่ยังคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว

การพัฒนาอาชีพ การยกระดับรายได้และการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาอาชีพผ่านการเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิตแบบมุ่งเป้าคนจน (Pro-poor Value Chain) สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติรายได้และมิติฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม ครัวเรือนยากจนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในฐานะผู้ผลิต สมาชิกกลุ่ม และผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับความช่วยเหลือ นอกจากนี้ ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความสำเร็จของการพัฒนาห่วงโซ่มูลค่าการเพาะกล้าไม้ ครัวเรือนยากจนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับความช่วยเหลือ แต่มีบทบาทเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานภาคีต่าง ๆ โดยมีหน่วยงานระดับอำเภอและมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ทำหน้าที่หนุนเสริมเชิงวิชาการและเชิงระบบ

แนวทางดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาของชาตรี ศิริสวัสดิ์ (2553) และศิวัช ศรีโกคางกุล และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว (2553) ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ความเข้มแข็ง และความสามัคคีในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แนวทางการดำเนินงานนี้แตกต่างจากนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทของจีน ซึ่งจากการถอดบทเรียนของหลี่ ชิงหง และคณะ (2565) พบว่า จีนมุ่งเน้นนโยบายแบบมุ่งเป้าและการควบคุมโดยรัฐเป็นหลัก นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับโมเดลการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการในจังหวัดมุกดาหาร เช่น โมเดล “หม่อนแก้งาน” (ทิวากร เหล่าลือชา และคณะ, 2566) ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและศักยภาพท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงเชิงระบบสามารถขยายผลและประยุกต์ใช้ในบริบทพื้นที่ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เสนอข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่

อื่น ๆ และในการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่ ผ่านการดำเนินงานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ข้อเสนอแนะหลักจึงแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรขยายผลโมเดลการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้งาน” ไปยังพื้นที่ที่มีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรใกล้เคียง โดยปรับเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตให้เหมาะสมกับภูมิอากาศ ทรัพยากร และวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.2 ควรสนับสนุนนโยบายและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของโครงการ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาทักษะอาชีพของครัวเรือนยากจน

1.3 ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ ทรัพยากร และการเชื่อมโยงตลาดอย่างเป็นระบบ

1.4 ควรสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการทรัพยากร ควบคู่กับการฝึกอบรมตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

1.5 ควรพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ปรับปรุงการดำเนินงานและเพิ่มความยั่งยืนในระยะยาว

1.6 ควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เพื่อเพิ่มการเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการให้คำปรึกษาด้านอาชีพและการพัฒนาชุมชน

1.7 สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ควรเป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อชุมชน โดยมุ่งพัฒนาเทคโนโลยีและโมเดลการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่ รวมถึงจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ การจัดการธุรกิจและการตลาดให้คนในชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้โมเดล “กล้าแก้งาน” ในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จและความเหมาะสมของโมเดลในแต่ละพื้นที่

2.2 ควรดำเนินการวิจัยติดตามผลในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของผลลัพธ์ด้านรายได้ การพึ่งพาตนเอง และการยกระดับฐานะทางสังคมของครัวเรือนยากจน

2.3 ควรพัฒนาการประเมินผลกระทบเชิงลึก โดยเฉพาะการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ในมิติสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการแก้ปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ โดยชี้ให้เห็นว่าการยกระดับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนจะเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ซึ่งให้ความสำคัญกับ

การพัฒนาทุนมนุษย์ในมิติของทักษะ ความรู้ และกรอบคิดควบคู่กับการใช้ทุนธรรมชาติ และทุนสังคมที่มีอยู่ในชุมชน การนำข้อมูลฐานทุนการดำรงชีพของครัวเรือนมาใช้เป็นฐานในการออกแบบปฏิบัติการแก้จน ช่วยยกระดับการดำเนินงานจากกิจกรรมรายโครงการไปสู่การจัดการเชิงระบบในระดับอำเภอ โดยให้อำเภอทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการข้อมูล ทรัพยากร และภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันงานวิจัยยังพัฒนาโมเดลแก้จนเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้จน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การแก้ปัญหาความยากจนสามารถอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสม ต้นทุนต่ำ และต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดความเสี่ยง และสร้างมูลค่าเพิ่มในระดับชุมชน โดยมีมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงงานวิจัย เทคโนโลยี นโยบาย และภาคีเครือข่ายให้โมเดลแก้จน (Operating Model) สามารถนำไปใช้และขยายผลได้จริง นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาอาชีพของครัวเรือนยากจนผ่านห่วงโซ่การผลิต (Pro-poor Value Chain) ซึ่งเปิดโอกาสให้มีบทบาทตลอดห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มรายได้อย่างยั่งยืนและการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ผ่านการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ภาคีเครือข่าย หน่วยงานในพื้นที่ และชุมชนเป้าหมายในจังหวัดสุรินทร์ ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565, 10 กุมภาพันธ์). *พาส่องเส้นทางขจัดความจนอย่างตรงจุด ลดความเหลื่อมล้ำควบคู่การพัฒนาเชิงพื้นที่*. <https://www.nxpo.or.th/th/11870/>
- กิตติ สัจจาวัฒนา. (2562). *เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่: หลักการ แนวคิด และทิศทางการสนับสนุนวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ของประเทศไทย* (เอกสารประกอบการบรรยาย). สำนักงานบริหารการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2550). *การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ชาตรี ศิริสวัสดิ์. (2553). ศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 4(2), 39–45.
- ทิวากร เหล่าลือชา, ศศิพงษ์ จันทระสา, ปิยะนุช ทวีสุข, บุรฉัตร จันทร์แดง, วนิดา สังคะลุน, สุนันทา พิลาวุธ, สุพรรณิ ทองน้อย, จักรกฤษณ์ ภูมิพรม, ธนวัฒน์ผิวขำ, มยุรา คำปาน และ ดารินี บุตรดีวงศ์. (2566). การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ระยะที่ 3. *วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์*, 8(2), 1170–1183.

- นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย และคณะ. (2565). การยกระดับระบบบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดสุรินทร์สู่การดำรงชีพอย่างยั่งยืน: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- นิลวดี พรหมพักพิง, บัณฑิต พรหมพักพิง, มนต์ชัย ผ่องศิริ, แพรเพ็ญ โสมามบุตร, และ ภัทรพร วีระนาคินทร์. (2562). ทฤษฎีการชนชาติกับวิถีชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรายย่อยในชนบทอีสาน. *วารสาร สุขุทัยธรรมาธิราช*, 32(2), 123–144.
- นิตานถ แก้ววินิต และคณะ. (2565). การพัฒนาโมเดลแก้นจังหวัดสุรินทร์ด้วยแนวคิด “ธรรมรวมใจเพื่อ ผู้ยากไร้”: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ประอรรัตน์ รอดบำรุงโชติสิน และ ธนัสภา โจนตระกูล. (2566). บทบาทของทีมีพี่เลี้ยงในการจัดการ ความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน. *Journal of Modern Learning Development*, 8(7), 398–409.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2545). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 42(3), 1–37.
- ลดาวลัย ปัญตะยัง และคณะ. (2567). นวัตกรรมระบบการจัดการห่วงโซ่มูลค่า “กล้าแก้งาน” จังหวัดสุรินทร์: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ศศิวิมล คำเมือง. (2567). ประสิทธิผลการปฏิบัติตามนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนไปสู่การปฏิบัติของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(7), 364–379.
- ศิวัช ศรีโกคางกุล และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2553). ถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ แก้ไขปัญหาคความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 4(2), 45–52.
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). (2565, 5 มีนาคม). ระบบข้อมูลครัวเรือน ยากจนระดับจังหวัด (Practical Poverty Platform–PPP Connex). <http://www.pppconnex.com/ppp/frontend/web/index.php>
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). (2566). *สู่ชนะความจน: บนฐานพลังความรู้ พลังภาคี*. บริษัท ดีไซน์ ดีไอ จำกัด.
- หลี่ ชิงหง, รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ , ฟาร์รุ่ง มีอุตร, และ นพรัตน์ รัตนประทุม. (2565). ถอดบทเรียน ความสำเร็จของนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนในชนบทของจีน. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์ การจัดการ*, 9(1), 230–248.
- หลี่ ชิงหง, รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ , ฟาร์รุ่ง มีอุตร, และ นพรัตน์ รัตนประทุม. (2567). การดำรงชีพอย่างยั่งยืน ของเกษตรกรที่หลุดพ้นจากความยากจน: กรณีศึกษามณฑลยูนนาน ประเทศจีน. *วารสารชุมชนวิจัย และพัฒนาสังคม*, 18(2), 212–231.
- UNIDO. (2011). *Pro-poor value chain development: 25 guiding questions for designing and implementing agroindustry projects*. United Nations Industrial Development Organization.